

BEZPŁATNA PRÓBKĄ · MATURA USTNA · PYTANIA JAWNE

Pytania **jawne** na maturę ustną z języka polskiego

Pełne opracowanie pytania 38:
Zbrodnia i kara — konspekt, wersja
rozszerzona i strefa dogrywki. Pełny
ebook zawiera wszystkich 76
zagadnień.

76 pytań w pełnej wersji

Konspekty

Wersje rozszerzone

Strefa dogrywki

Jeden schemat. Powtarzalny za każdym razem.

Każde jawne zagadnienie opracowaliśmy według tego samego, przewidywalnego schematu — żeby przygotowanie do odpowiedzi było szybkie i powtarzalne. Najpierw **konspekt** na osobnej karcie do nauki, potem pełna **wersja rozszerzona** z wyjaśnieniami na marginesie, a na końcu **strefa dogrywki** — pytania, które komisja może zadać po Twojej wypowiedzi.

KROK 1 • NAUCZ SIĘ

Konspekt

Karta na jedną stronę: teza, trzy argumenty i kontekst. To szkielet wypowiedzi do zapamiętania.

KROK 2 • ZROZUM

Wersja rozszerzona

Pełny wywód z przykładami. Na marginesie — pojęcia, konteksty i ostrzeżenia przed błędami.

KROK 3 • SPRAWDŹ SIĘ

Strefa dogrywki

Pytania komisji wraz z wzorcowymi odpowiedziami, w tym pytanie o refleksję własną.

OZNACZENIA NA MARGINESIE

Kontekst Z TYPEM

Wskazuje **kontekst** wymagany w poleceniu i jego rodzaj (np. historycznoliteracki, filozoficzny).

Pojęcie DEFINICJA

Krótką, gotową do zacytowania **definicję terminu** kluczowego dla zagadnienia.

Uważaj! BŁĄD KARDYNALNY

Najczęstsze **pomyłki** — mylone postacie, fakty i daty, które potrafią pogrzążyć odpowiedź.

Dobrze wiedzieć W TREŚCI

Smaczek, który **robi wrażenie** na komisji. W tekście głównym — widoczny też na klp.pl.

Zbrodnia i kara

Motyw winy i kary

WSTĘP

Zbrodnia i kara to wnikliwa analiza motywu winy i kary. Już sam tytuł zapowiada główny problem: Rodion Raskolnikow popełnia zbrodnię, po której nieuchronnie nadchodzi kara — przede wszystkim ta wewnętrzna, psychiczna.

TEZA

Dostojewski pokazuje, że najdotkliwsza kara za zło nie jest karą prawną, lecz wewnętrzną — rodzi się w duszy jako wyrzuty sumienia. Zbrodnia niszczy człowieka od środka, a prawdziwe odkupienie przychodzi dopiero przez wzięcie odpowiedzialności za swój czyn i przyjęcie cierpienia.

ARGUMENTY

- 1 Zbrodnia i jej idea.** Żyjąc w skrajnej biedzie, Raskolnikow ulega nihilistycznej idei (odrzucającej powszechne zasady moralne). Wierzy, że jednostki wybitne mają prawo zabijać dla wyższych celów. Morduje lichwiarzkę, by „sprawdzić” tę teorię w praktyce.
- 2 Kara wewnętrzna.** Zamiast poczucia wyzwolenia przychodzi kara duchowa: wyrzuty sumienia, gorączka, paranoja, koszmary i rozpacz. Zbrodnia nie tylko łamie prawo, ale niszczy psychikę. To kara znacznie gorsza niż jakikolwiek wyrok sądu.
- 3 Zbawienie przez cierpienie.** Pod wpływem Soni Raskolnikow przyznaje się do winy i godzi się na karę. Cierpienie i pokuta stają się dla niego jedyną drogą do oczyszczenia i moralnego odrodzenia.

KONTEKST — FILOZOFICZNY

Powieść opiera się na starciu dwóch idei: nihilizmu (Raskolnikow uważa, że moralność nie istnieje, a silnym wolno więcej) oraz chrześcijańskiego spojrzenia na człowieka (odkupienie przez pokutę i miłość, co uosabia Sonia). Dostojewski wyraźnie staje po stronie chrześcijańskich wartości.

PODSUMOWANIE

Zbrodnia i kara udowadnia, że za winą zawsze idzie kara — najpierw ta w naszej głowie. Powieść daje jednak nadzieję: nawet największy zbrodniarz może naprawić swoje życie, jeśli szczerze żałuje i przyjmie konsekwencje swoich czynów.

Motyw winy i kary

Zbrodnia i kara

Polecenie. *Motyw winy i kary. Omów zagadnienie na podstawie Zbrodni i kary Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.*

Powieści Fiodora Dostojewskiego często skupiają się na mrocznej stronie ludzkiej natury, ale kryje się w nich uniwersalna prawda o naszej nieustannej walce z sumieniem. Najwyraźniej widać to w *Zbrodni i karze*, która jest wnikliwą analizą motywu winy i kary. Już sam tytuł zapowiada centralny problem utworu: po każdej zbrodni nieuchronnie nadchodzi kara.

W swojej wypowiedzi udowodnię, że Dostojewski pokazuje, iż najdotkliwsza kara za zło nie jest karą wymierzaną przez sąd, lecz karą wewnętrzną — rodzi się w duszy człowieka jako wyrzuty sumienia. Zbrodnia niszczy sprawcę od środka, a prawdziwe odkupienie jest możliwe dopiero wtedy, gdy człowiek dobrowolnie przyjmie swoją winę i związane z nią cierpienie.

Po pierwsze, trzeba zrozumieć samą zbrodnię i ideę, która do niej doprowadziła. Rodion Raskolnikow, młody student żyjący w skrajnej nędzy, ulega niebezpiecznemu przekonaniu. Uważa, że ludzkość dzieli się na „zwykłych” i „wybitnych”, a ci drudzy mają moralne prawo łamać prawo w imię wyższych celów. Pod wpływem tej filozofii postanawia zamordować starą lichwiarzkę i ukraść jej pieniądze, rzekomo po to, by pomóc innym. Zbrodnia Raskolnikowa nie jest więc zwykłym aktem desperacji, ale realizacją chłodnej, nihilistycznej teorii.

Po drugie, kara, która dosięga Raskolnikowa, ma przede wszystkim wymiar psychologiczny. Zamiast spodziewanego poczucia wielkości i triumfu, bohater pada ofiarą własnych wyrzutów sumienia, paranoicznego lęku i rozpacz. Tuż po zbrodni błąka się po mieście, potem przez kilka dni leży w gorączce. Z czasem popada w paranoję, miewa koszmary i zachowuje się nieracjonalnie. Odkrywa, że zbrodnia nie tylko narusza prawo państwowe, ale dosłownie niszczy ludzką psychikę. Ta kara — dręczące sumienie — okazuje się o wiele gorsza niż więzienie. Wszelkie próby zagłuszenia wyrzutów sumienia kończą się fiaskiem.

Dobrze wiedzieć. Tytuł *Zbrodnia i kara* bywa odczytywany bardzo dosłownie, ale „kara” oznacza tu przede wszystkim mękę sumienia, która zaczyna się w ułamku sekundy po morderstwie. Najsurowszym sędzią Raskolnikowa jest on sam.

POJĘCIE

Nihilizm — postawa odrzucająca powszechne zasady moralne i autorytety; w powieści to źródło przekonania Raskolnikowa, że „wybitnym” wolno więcej i nie obowiązuje ich podział na dobro i zło.

UWAŻAJ!

Raskolnikow zabija **lichwiarzkę Alonę Iwanownę oraz przypadkowo jej siostrę Lizawietę** — dwie ofiary, nie jedną. Prawdę o morderstwie rozpracowuje inteligentny sędzia śledczy **Porfiry Pietrowicz**.

POJĘCIE

Wina i kara — w powieści kara jest rozumiana nie tylko jako wyrok sądu, lecz przede wszystkim jako wewnętrzne, psychiczne cierpienie sprawcy.

Po trzecie, Dostojewski udowadnia, że z poczucia winy można się wyzwolić, ale droga do tego prowadzi przez cierpienie. Kluczową rolę odgrywa tu spotkanie z Sonią Marmieladową. Dziewczyna, mimo tragicznego życia (zmuszona do prostytucji, by utrzymać rodzinę), emanuje dobrocią i głęboką wiarą. Jej miłość staje się impulsem do moralnego odrodzenia bohatera. Pod wpływem Soni Raskolnikow uświadamia sobie ciężar swojej winy, przyznaje się do zbrodni i godzi się na zesłanie. Rozumie, że tylko pełne wzięcie odpowiedzialności za swój czyn może go oczyścić. Ta bolesna droga prowadzi go ostatecznie do wewnętrznej przemiany.

UWAŻAJ!

Do przyznania się do winy skłania bohatera **Sonia Marmieladowa**; jednak ostateczna przemiana duchowa Raskolnikowa dokonuje się dopiero **na zesłaniu na Syberii (w epilogu powieści)**.

Motywu winy i kary nie da się w pełni zrozumieć bez kontekstu filozoficznego. W powieści Dostojewski zderza ze sobą dwa światopoglądy: nihilizm i wartości chrześcijańskie. Nihilizm, w który na początku wierzy Raskolnikow, odrzuca moralność i prowadzi prosto do zbrodni. Pisarz przeciwstawia mu jednak chrześcijańską wizję świata: wiarę w to, że ratunkiem dla człowieka jest pokuta, miłosierdzie i łaska. Sonia, która uosabia te wartości, pomaga Raskolnikowowi wrócić na właściwą drogę. Poprzez to starcie idei Dostojewski ostro krytykuje nihilizm i podkreśla, że każdy człowiek ponosi moralną odpowiedzialność za swoje czyny, ale też każdy ma szansę na odrodzenie.

KONTEKST — FILOZOFICZNY

Starcie nihilizmu (odrzućcie moralności, zasada „cel uświęca środki”) z chrześcijańskim systemem wartości (odkupienie przez pokutę i miłość). Dostojewski wyraźnie staje po stronie chrześcijaństwa.

Podsumowując: *Zbrodnia i kara* dowodzi, że za każdą winą nieuchronnie idzie kara — i to przede wszystkim ta wewnętrzna, wymierzana przez własne sumienie. Zbrodnia niszczy psychikę sprawcy dotkliwiej niż jakikolwiek wyrok. Powieść niesie jednak także nadzieję: pokazuje, że nawet największy zbrodniarz może naprawić swoje życie, jeśli szczerze przyzna się do błędu i przejdzie przez oczyszczające cierpienie. To uniwersalna prawda o ludzkiej naturze, która pozostaje aktualna do dziś.

— STREFA DOGRYWKI – PRZYKŁADOWE PYTANIA KOMISJI

1 DOPRECYZOWANIE

Na czym polega kara Raskolnikowa — czy jest nią Syberia?

Zesłanie na Syberię to kara formalna, prawna, ale wcale nie najważniejsza. Prawdziwa kara zaczyna się natychmiast po zbrodni i ma charakter psychologiczny — to potężne wyrzuty sumienia, strach przed zdemaskowaniem, choroba i rozpacz.

Dostojewski pokazuje, że najsurowszym sędzią jest sam Raskolnikow. Jego własny umysł karze go skuteczniej niż policja. Dlatego „kara” z tytułu to przede wszystkim męka sumienia, a Syberia jest dopiero ostatnim etapem powrotu do normalności.

2**REFLEKSJA WŁASNA****Czy zgadzasz się, że najcięższą karą za zło są wyrzuty sumienia?**

Uważam, że dla człowieka, który ma w sobie resztki moralności — zdecydowanie tak. Wewnętrzne cierpienie bywa znacznie gorsze niż kara z zewnątrz. Raskolnikow jest tego idealnym przykładem: niszczy go własna psychika, zanim ktokolwiek zdąży go oskarżyć.

Jednocześnie widzę pewien wyjątek: ta zasada działa tylko wobec ludzi wrażliwych. Kogoś całkowicie pozbawionego empatii wyrzuty sumienia po prostu nie dosięgną. Dlatego kara sumienia jest najcięższa dla tych, którzy potrafią żałować — ale to właśnie oni mają szansę na poprawę.

3**UZASADNIENIE KONTEKSTU****Dlaczego starcie nihilizmu z chrześcijaństwem jest kluczem do zrozumienia powieści?**

Ponieważ ten konflikt napędza całą fabułę. Raskolnikow zabija, bo uwierzył w nihilistyczną ideę, że wybitnych jednostek nie obowiązuje moralność. Jego psychiczny upadek to dowód na to, że ta idea jest błędna i niszcząca.

Przeciwwagą jest postawa Soni, oparta na chrześcijańskiej miłości i wierze w pokutę. Ten kontekst pokazuje, że *Zbrodnia i kara* to nie jest zwykły kryminał, w którym szukamy mordercy, ale głęboki spór o to, czym jest dobro i zło.

4**POGŁĘBIENIE****Czy odkupienie przez cierpienie to dla Ciebie przekonująca odpowiedź na popełnione zło?**

Częściowo tak. Przekonuje mnie myśl, że przyznanie się do winy i wzięcie za nią odpowiedzialności to absolutny warunek, by stać się lepszym człowiekiem. Bez tego nie ma mowy o prawdziwej zmianie.

Mam jednak pewne wątpliwości co do wywyższania samego cierpienia. Uważam, że wartością nie jest ból sam w sobie, ale wyciągnięcie wniosków i naprawienie wyrządzonego zła, na ile to możliwe. Cenię Dostojewskiego za pokazanie, że trzeba ponieść konsekwencje swoich czynów, ale nie uważam, by samo cierpienie automatycznie czyniło nas lepszymi.

— NA KONIEC — DO WYBORU**TEZA ALTERNATYWNA**

Można też zaakcentować wymiar uniwersalny i ponadczasowy: choć powieść osadzona jest w realiach XIX-wiecznej Rosji, motyw winy i kary dotyczy każdego z nas. *Zbrodnia i kara* mówi nie tylko o mordercy, lecz o powszechnej ludzkiej walce z sumieniem, granicach moralności i cenie, jaką płaci się za wyrządzone zło — niezależnie od tego, w jakich czasach żyjemy.

KONTEKSTY ZAMIENNE

RELIGIJNY

chrześcijańska nauka o grzechu, pokucie i odkupieniu. Ważnym momentem w książce jest scena, w której Sonia czyta Raskolnikowowi biblijny fragment o wskrzeszeniu Łazarza — jest to symboliczna zapowiedź duchowego zmartwychwstania bohatera.

SPOŁECZNY

skrajna nędza, brud i poniżenie w XIX-wiecznym Petersburgu jako tło, które popycha zdesperowanych ludzi do ostateczności i sprzyja narodzinom zbrodniczych idei.

NAWIĄZANIA

LITERATURA

Adam Mickiewicz, *Ballady i romanse* (ludowa zasada „nie masz zbrodni bez kary”, np. w *Liliach*)

LITERATURA

William Szekspir, *Makbet* (obłąd i wyrzuty sumienia po zdobyciu władzy przez morderstwo)

LITERATURA

Henryk Sienkiewicz, *Potop* (wina Kmicica i jego długa droga do rehabilitacji)

FILM

Lot nad kukułczym gniazdem (reż. Miloš Forman) — problem winy, kary i opresyjnego systemu

MALARSTWO

Rembrandt, *Powrót syna marnotrawnego* — obraz idealnie oddający motyw skruchy, miłosierdzia i przebaczenia